

AMIR TEMURNING HARBIY STRATEGIYASI VA QUROL-YAROG'LAR TUZILISHI VA UNING JANGDA AHAMIYATI

*Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi
Hisobga olish bo'lim boshlig'i
Jalilov Asqar Yo'ldosh o'g'li*

Annotatsiya

Ushbu maqolada Buyuk Qo'mondon Amir Temurning armiyani shakllantirishdagi faoliyati, jangga tayyorgarlik ko'rishlari, jangda jangovar tartibni tashkil etish, armiyalarni boshqarish va jangchilarga maosh tayinlash haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zi: Buyuk Qo'mondon, Amir Temur, Armiya, Jang, jangovar tartib, Armiya boshqaruvi, maosh, ot minib yurish, poniy, Jangchi, kamon, Ko'chmanchi.

AMIR TIMUR'S MILITARY STRATEGY AND WEAPONRY STRUCTURE AND ITS IMPORTANCE IN BATTLE

Annotation

This article provides information about the activities of the Great Commander Amir Timur in forming his army, preparing for battle, organizing military formations, managing armies, and assigning wages to soldiers.

Keyword: Great Commander, Amir Timur, Army, Battle, Military Formation, Army Management, Salary, Horseback Riding, Pony, Warrior, Bow, Nomad

ВОЕННАЯ СТРАТЕГИЯ АМИР ТЕМУРА, СТРУКТУРА ОРУЖИЯ И ИХ ЗНАЧЕНИЕ В БОЮ

Аннотация

В данной статье представлена информация о деятельности Великого Командующего Амир Темура по формированию армии, подготовке к бою, организации боевого порядка, управлению армиями и назначению жалования солдатам.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Великий Командующий, Амир Темур, Армия, Бой, боевой порядок, Управление армией, Жалование, Верховая езда, Пони, Воин, Лук, Кочевник.

KIRISH

XIV asr o'rtalarida siyosiy maydonga kirib, bir yarim asrdan ortiq davom etgan Mo'g'ul xonligini Movarounnahrda tugatgan Amir Temur barcha kuchi, bilim, iste'dod va imkoniyatlarini ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, harbiy jihatdan kuchli, markazlashgan, mustaqil davlat qurishning eng yuqori maqsadiga bag'ishladi. Shuningdek, Dashti Kipchak, Jata, Xorazm, Hindiston, Eron, Iroq, Damashq, Kavkaz, Kichik Osiyo, Misr va boshqa hududlarda harbiy yurishlar uyushtirgan buyuk qo'mondon Amir Temurning hayoti va faoliyati tarix sahifalarida yuzlab yillar davomida qayd etilgan. Tarixchilar, olimlar, elchilar va boshqa aql-idrok sohiblari, dunyoning turli burchaklarida yashab ishlagan va hozirgi kunda ham, Amir Temurning qudratli armiya tuzish, uni barcha jihatdan ta'minlash va harbiy boshqaruv san'ati kabi bebaho meroslarini o'rganib kelganlar. Buyuk qo'mondonning davlatni boshqarishdagi faoliyati bo'yicha olib borgan tadqiqotlari keng tarqalgan

Ko'plab davlat arboblari, olimlar H. Dadaboev, I. Muminov, H. Sodikov, U. Kuchkarov, O. Buriev, Muhammad Ali Amir Temurning buyuk davlatni shakllantirishdagi mahoratini, harbiy san'atini, milliy armiya masalalarini o'rganishgan bo'lsa-da, buyuk davlat arbobining harbiy san'atining asosiy tarkibiy qismlarini rivojlanishda qo'llash masalalari yetarlicha o'rganilmagan. Shuning uchun ushbu maqolada biz Amir Temurning jang san'ati, qo'shinlarni boshqarish, qo'shinlarni joylashuvi xususiyatlariga qarab taqsimlash tartibi va ularning maoshini tayinlash tartibiga e'tibor qaratamiz.

Amir Temur armiyasida qo'llanilgan taktika qoidalari, jang tartibi va dushmanni yo'q qilish qoidalari bevosita uning armiyasining tarkibi va tuzilishi bilan bog'liq edi. Amir Temur armiyasi asosan piyodalar va otliqlardan tashkil topgan bo'lsa-da, ko'pincha piyodalar uzun cho'l yurishlarida ham otlar bilan ta'minlangan va ko'plab otliqlar ham piyoda jang qilishga o'rgatilgan edi. Ular faqat kamon otishni tasodifan o'rganishlari kerak bo'lganda, otlardan tushib piyodalarga aylanar edi. Ammo, shubhasiz, ular piyoda emas, balki otda jang qilishda ancha yaxshiroq natija ko'rsatishardi, chunki ko'chmanchi xalqlar kichkinaligidan boshlab ot minib yurishni o'zlashtirganlar edi.

Otliq qo'shin oddiy va tanlangan jangchilarga bo'lingan, bu esa yengil va og'ir otliq qo'shinlarni tashkil etgan. Shuningdek, Amir Temurning o'ziga xos jangchilari ham bo'lgan

Asosiy qo'shin turlaridan tashqari, Amir Temur qo'shinlari quyidagi birliklarni o'z ichiga olgan: 1) pontonlar (harakatlanuvchi ko'priklarni qurish bilan shug'ullanganlar) va dengizchilar (ular asosan Amudaryo va Syrdaryo bo'yida yuk tashish bilan shug'ullanganlardan tanlab olingan bo'lib, kemalar va ko'priklar qurish uchun ishlatilgan); 2) naftandozlar (Gregorian yoki yunon olovchi o'choqlari); 3) qal'a asbobi va tosh otish qurollari bilan ishlay oladigan jangchilar Amir Temur qo'mondonligida ko'plab qamal qilingan qal'alar Gregorian olovi va tosh otish

qurollarini mahorat bilan qo'llash natijasida qo'lga kiritilganligi, bu turdagi qo'shinning katta mahoratini ko'rsatadi. Qamalda Amir Temur yunonlar va rimliklar tomonidan qal'alarni zabt etish uchun qo'llanilgan usullarni yaxshi bilganini ko'rsatadi Ushbu turdagi qo'shin Amir Temurning Boyazidga qarshi jangida fillar ustida Gregorian o'choqlarini ishlatgan; 4) Amir Temurda alohida piyodalar bo'linmasi bo'lib, ular tog'li hududlarda jang qilishga o'rgatilgan, tik yonbag'irlarga ko'tarila olishgan. Ushbu bo'linma jangchilari Amir Temurga tog'laridagi daralarni, tog' yo'llari va qal'alarni egallashda yordam bergan

Amir Temur jangga tayyorgarlikni amalga oshirishda yangi yondashuvni birinchi bo'lib qo'llagan. Tarixiy manbalarga ko'ra, Amir Temurning o'n ikki ming kishilik armiyasi jangga quyidagi tartibda kirgan. Dushman qo'shini bilan birinchi to'qnashuvlarni yengil otliq qo'shin, ya'ni razvedka vazifasini bajaruvchi gvardiyalar boshlagan. Shundan so'ng, o'ng va chap qanotlarning ilg'or qismalari—ilg'or qism, barangar hiravuli va juwanger hiravulining yordamida—bosh qismga kirib jang qilishgan. Manglai, barangar va boshqa ikkita juwanger, chapavul va shaqavulni ta'qib qilgan. Agar bu kuchlar va vositalar dushmanni mag'lub eta olmasa, unda qo'mondon—Amir al-Umaro boshchiligidagi yetakchi kuchlar—hal qiluvchi hujumni boshlaydi.

Jang boshlanishidan oldin, Amir Temur qo'shinlarni har tomonlama ta'minlashga alohida e'tibor qaratgan. Xususan, oddiy otliq yoki yengil otliq jangchilar kamon, o'qlar, qilich, arra, moxeta, igna, taroq, arqon, bolta, o'q uchun poyabzal, xaltalar, tarmoq (daryoni kesib o'tish va suv tashish uchun ishlatiladigan teridan yasalgan xaltalar) bilan ta'minlangan bo'lib, ular har biriga 2 ta ot olib kelishi kerak edi. Bundan tashqari, barcha 18 kishiga yalpiz to'piq berilishi talab qilingan Tanlangan jangchilar yoki og'ir otliq jangchilar qalqon, qalpoq, qilich, kamon va o'qlar bilan qurollangan edi. Ular har biriga 2 ta ot olib kelishi va har 5 kishiga 1 ta yaylov ajratilishi kerak edi (har 5 kishiga 1 ta yaylov olish talabi, chunki tanlangan jangchilarning qurollari juda ko'p joy egallardi va ularning maxsus xizmatchilari bo'lar edi). Shuningdek, gurzi, bolta va qilich bilan qurollangan, otlarini yo'lbars terilari bilan yopgan maxsus jangchilar bo'linmasi ham mavjud edi

Manbalarga ko'ra, Amir Temur armiyalari o'nliklarga, yuzliklarga, mingliklarga, tumanlarga (10 ming yoki 12 ming jangchidan iborat armiyalar) va boshqalarga bo'lingan bo'lib, ular Genghisxonning Mo'g'ul xonining armiyalari kabi, o'nliklar, yuzliklar, mingliklar va qo'mondonlar va amirlar tomonidan boshqarilgan. Amirlar 12 darajaga bo'lingan bo'lib, ular turli qabilalarga rahbarlik qilgan va ularning darajasi qabila tomonidan berilgan jangchilar soniga qarab belgilangan.

Manbalarga ko'ra, Amir Temur armiyasining qo'mondonlari jangchilarga harbiy unvonlarni quyidagi tartibda berishgan. Har o'n tanlangan jangchidan oqilona va jasur jangchi tanlanib, qolgan 9 jangchining roziligi bilan u kapitan etib saylangan; o'ndan, faoliyati va qobiliyatiga qarab, senturion saylangan; 10 kapitan ichidan qo'mondon,

xushxulq, jasur va harbiy ishda tajribali, zodagon ajdoddan bo'lgan kishi bo'lgan. Har bir boshliqning yordamchisi bo'lib, zarur bo'lganda uni almashtira oladigan kishisi bo'lgan

Amir Temur davrida armiyaga maosh tayinlashda o'ziga xos jihatlar bo'lgan. Pul-moliya aloqalarini yaxshi bilmagan ko'chmanchi xalqlar, tovarlarning qiymatini odatda ot, qo'y, tuya va boshqa narsalarning narxi bilan o'lchaganlar. Shu sababli, Amir Temur jangchining maoshini o'sha jangchiga tegishli bo'lgan otning narxiga tenglashtirgan. Eng yaxshi jangchilarning (jangchilar) maoshlari 2 dan 4 gacha bo'lgan otlarning narxiga teng bo'lgan bo'lsa, qo'mondonlar 10 jangchining maoshini, kapitanlar 2 o'nlikning maoshini, bosh qo'mondonlar esa 3 kapitanning maoshini olishgan. Har qanday jinoyat qilgan jangchi o'z maoshining o'n dan birini yo'qotgan. Amir Temurning amirlarining maoshlarining miqdori darajalariga qarab 1 mingdan 10 minggacha otlar bilan belgilanar edi, Amir Temurning avlodlariga esa 12 ming otning narxi tayinlangan

XULOSA

Amir Temurning kuchli armiya tuzishdagi mahorati va jang san'ati o'rganilishiga asoslanib, quyidagi xulosalarni chiqarishimiz mumkin:

1. Amir Temur armiya tuzishda vaziyatni har tomonlama va to'g'ri baholaganini, jangga tayyorlashda, shuningdek, donolik bilan qarorlar qabul qilganini ko'rish mumkin. Buyuk qo'mondonning qo'shinlarni boshqarishga jiddiy yondashuvi uni doimo g'alabaga olib borgan.
2. Genghisxon davrida armiyaning asosi ko'chmanchi aholi edi. Temurbekning yuqori qo'mondoni talablariga binoan, armiya uchun juda ko'p jangchilar joylashgan aholidan, hunarmandchilik, qishloq xo'jaligi va chorvachilik bilan shug'ullanganlardan yollangan
3. Temurbekning armiyasida, harbiy kuchlarning asosi bo'lgan otliq qo'shin bilan bir qatorda, ko'plab piyoda bo'linmalari ham mavjud edi. Genghisxon armiyasida piyoda bo'linmalar bo'lmagan [
4. Amir Temur Sharqdagi birinchi qo'mondon bo'lib, armiyasiga o'qotar qurollarni kiritgan
5. Amir Temur tog'li hududlarda jang qiladigan piyodalar bo'linmasidan iborat maxsus harbiy birliklarni tashkil etgan.
6. Amir Temur, dunyo jang san'atida, armiyani jang maydoniga yetti bo'lakka joylashtirish tartibini joriy qilgan birinchi qo'mondon edi.
7. Amir Temurning armiyasida, jangda erkaklar bilan teng bo'lib, mardlik va jasurlik namunalarini ko'rsatgan ayollar bo'linmalari ham mavjud edi. Maqolaning oxirida men buyuk qo'mondonning quyidagi so'zlarini keltirishni zarur deb topdim: "Harbiy lider har doim oqilona harakat qilishi kerak, shoshilmasligi kerak, chunki shoshiluvchilik - shayton ishidir. U o'zi qila

olmaydigan narsani qilishga urinishmasligi kerak, chunki u uni har qanday holda qila olmaydi".

FOYDALANILGAN MANBALAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti – Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo'mondoni Shavkat Mirziyoyevning 2021 yil 12 yanvarda xavfsizlik kengashining kengaytirilgan majlisidagi nutqi, "Vatanparvar" gazetasi, 2021 yil 15 yanvardagi №2-soni, 5-bet.
2. G'iyosiddin Ali, "Hindiston muhorabasi kundaligi," 1399 yilda yozilgan.
3. Nizomiddin Shomiy, "Zafernoma" (Amir Temur saltanati tarixidan so'zlovchi dastlabki mukammal manba, bevosita uning topshiriği asosida, 1402-1404 yillarda yozilgan).
4. Rui Gonzalez de Clavijo, "Samarkandga, Amir Temur saroyiga sayohat kundaligi," (Klavihyo, Kastiliya va Leon qiroli Genrix III de Trastamara (1390-1407) elchilari tarkibida 1404 yili Samarkandga kelgan va bu haqda sayohatnoma yozib qoldirgan. "Kundalik" evropa hamda rus tillariga (1881, 1990) tarjima qilingan va so'ngra asar o'zbek tiliga to'la tarjima qilinib, chop etilgan).
5. Muyiniddin Natanzi, "Muntahab ut-Tawarikh," 1413 yilda yozilgan. Asar umumiy tarix, Chig'atoy ulusi tarixi, Amir Temur kechinmalari va O'rta Sharq mamlakatlari tarixi tavsiflaridan iborat.
6. Hafizi Abru, "Zayli Zafernoma Shomiy" (Nizomiddin Shomiyning "Zafernoma" asariga ilova, 1412 yilda yozilgan, voqealar bayoni Amir Temur vafotigacha yoritilgan).
7. Sharafuddin Ali Yazdi, "Zafernoma" (Sohibqiron Amir Temur saltanati tavsifidan iborat eng mukammal tarixiy asar. Mirzo Shohruxning o'gli Ibrohim Sultonning buyrug'i va bevosita rahbarligi ostida 1419-1425 yillarda yozilgan).
8. Ibn Arabshoh, "Ajoyib al-maqdur fi tarix Timir," ("Temur tarixida taqdirdagi ajoyibotlar," 1436 yilda yozib tugallangan, "Amir Temur tarixi" nomi bilan o'zbek tilida chop etilgan).
9. Marsel Brion, "Men kim sohibqiron-jahongir Temur," ("Tamerlan" asarining birinchi tahririni 1942 yilda, to'ldirilgan va qayta ishlangan ushbu romanini 1963 yilda Parijdagi Albin Michelga qarashli "Writen in French" bosmaxonasida chop ettirgan. Mazkur asar xuddi shu bosmaxonada 1999 yilgacha sakkiz marta chop etilgan).
10. Dadaboev H., "Amir Temurning harbiy mahorati," 1996 yil yozilgan.
11. Muminov I., "Amir Temurning O'rta Osiyo tarixida tutgan o'rni va ro'li," 1993 yilda yozilgan, ikkinchi nashr.
12. Sodiqov X., "Amir Temur saltanatida xavfsizlik xizmati," 2018 yilda yozilgan